

Puude ekspertiiside tegemine lastel

Leila Lahtvee

ekspertiisi ja sotsiaaltoetuste talituse juhataja, sotsiaalkindlustusameti

Aune Tamm

juhtivekspertarst, sotsiaalkindlustusameti

Viimasel ajal on korduvalt küsitud, mis toimub puude tuvastamise menetlemisel ning miks jäävad paljud korduvtaotlejad puudest ilma. Soovime seetõttu jagada teadmisi puude ekspertiisipraktika muudatustest.

Ekspertiis hindab olukorda terviklikult

Puude ekspertiis algab, kui lapsevanem pöördub puude tuvastamiseks sotsiaalkindlustusameti (SKA) poole. Taotlusel küsime – mis tegevustes vajab laps eakohasest suuremat kõrvalabi? Mis olukordades ja kui sageli kasutab laps suhtlemise, liikumise või muid abivahendeid? Milliseid igapäevaeluga toimetulekut toetavaid teenuseid laps saab? Palume ka infot arstide ja spetsialistide kohta, kellel on lapse seisundi kohta lisaandmeid. Kui abivajadus ja lapse seisund on tervisandmetes hästi kirjeldatud, ei vajagi me sageli lisainfot. Kui andmed on puudulikud, küsime võimaluse korral üle. Lapsevanem võib koos puudetaotlusega esitada kogu lisainfo lapse toimetuleku kohta (näiteks info lasteaiast või koolist, Rajaleidja hinnangu). SKA hindab kogu materjali, mis annab lapse igapäevase toimetuleku kohta adekvaatset lisainfot.

Varem määrati puuet pigem meditsiinikeskselt ja jälgiti diagnoose. Praegu vaatab ekspertiis last tervikuna ja dünaamikas. Vaadatakse, kas eelmisest puude tuvastamisest alates on vahepeal tehtud haiguspetsiifilisi sissekandeid, mis kirjeldaksid probleemi püsivust, või kas on tasutud haiguspetsiifilise ravi eest. Kui aga raviarst on alles kaks kuud enne puude korduvtaotlemist teinud sissekande, kus kirjeldab lapsel tõsiseid probleeme, siis tekib küsimus – kas terviseandmete esitamisel on ehk liialdatud või on laps olnud vahepeal vanemliku hoolitsuse ja vajaliku ravita? Esimese kahtluse korral teeme lapse raviarstidele täiendava päringu, teisel juhul helistame kohalikule lastekaitsele.

SKA ekspertarst vaatab eraldi läbi iga lapse kohta esitatud taotluse. Ka sama diagnoosiga laste seisund võib olla täiesti erinev. Seetõttu võib lastel erineda ka vajadus ravi, teenuste ja abivahendite järele. Ekspertiis püüab teha kindlaks, millega laps ise hakkama ei saa, kus ja millises mahus on vaja kõrvalabi ning kas abivajadus on eakohasest suurem.

Suurim muutus ekspertiisipraktikas on see, et raviteenustega kontrollitud haigustega ning üksikteenust vajavatel (näiteks haridusliku erivajadusega) lastel ei tuvastata enam puuet. Abivajaduse hindamine ja teenuste võimaldamine algab kohalikust omavalitsusest (KOV).

Rehabilitatsiooniteenus lastele

Rehabilitatsiooniteenuse saamisel on määrav kohaliku omavalitsuse lastekaitsetöötaja hinnang, mitte puude olemasolu. Kui laps vajab kompleksteenuseid ja lapse abivajaduse hinnang kinnitab seda, on tal õigus rehabilitatsioonile. Rehabilitatsiooniteenustele saab suunata kahel alusel:

- alla 16-aastased lapsed, kellel on määratud puude raskusaste (sügav, raske või keskmine puue)
- alla 18-aastased lapsed, kes on KOVi hinnangul lastekaitseeaduse tähenduses abivajavad lapsed ja kelle sotsiaalse rehabilitatsiooni teenusele suunamise vajaduse kohta on KOV andnud hinnangu. Abivajavaks tunnistatud lapsel ei pea olema tuvastatud puuet.

Kui laps ei vaja kompleksteenust, vaid üksikut teenust rehabilitatsiooniteenusena (logopeediteenus, füsioteraapia jne), peaks laps selle kätte saama järgmistest kohtadest:

- **haridussüsteemist** lasteaia või kooli tugiteenuste kaudu, sest riik eraldab toetusfondi kaudu koolidele raha õpilaste eest, kes saavad tõhustatud tuge või erituge. Tõhustatud ja eritoel olevate laste arvu järgi saadavat toetust võib kasutada ka tugispetsialistide töjõukulude katmiseks. Lasteaias tagatakse lapsele vajaduse korral logopeedi- ja eripedagoogi- või muu tugiteenus. Selle rakendamiseks loob võimalused lasteasutuse pidaja ning rakendamist korraldab direktor.
- **Meditsiinisüsteemist** perearsti teraapiafondi kaudu. See võimaldab perearstil suunata patsiendid meditsiinilise näidustuse korral otse mittekliiniliste spetsialistide nagu psühholoogi, logopeedi ja füsioterapeudi vastuvõtule.
- **Kohalikust omavalitsusest**, kui sotsiaal- või lastekaitsetöötaja on välja selgitanud üksikteenuse vajaduse. KOV saab teenuseid rahastada oma eelarvest või raske ja sügava puudega laste puhul toetusfondist, raske ja sügava puudega laste sotsiaalteenusteks mõeldud summadest.

Iga lapsevanem ja lapse seaduslik esindaja peab tegutsema oma lapse parimates huvides ning kindlustama lapsele vajalikud meditsiini-, haridus- ja sotsiaalteenused.

Lapsehoiuteenus

Koolieelse lasteasutuse seadus toob välja, et valla- või linnavalitsus loob vanemate soovil kõigile pooleteise- kuni seitsmeaastastele lastele võimaluse käia teeninduspiirkonna lasteasutuses. Eeltingimuseks on lapse elukoht selle valla või linna territooriumil, mis ühtib vähemalt ühe vanema elukohaga. Valla- või linnavalitsus võib vanema nõusolekul asendada pooleteise- kuni kolmeaastase lapse lasteaiakoha lapsehoiuteenusega.

Kui KOV on lapsehoiuteenuse vajaduse ära hinnanud, tuleb KOVil sotsiaalhoolekande seaduse kohaselt pakkuda raske ja sügava puudega lapsele lapsehoiuteenust. See ei välista lapsehoiuteenuse pakkumist keskmise puudega või puudeta lastele, kelle puhul peab KOV lapsehoiuteenust vajalikuks.

Puue ei anna automaatselt õigust lapsehoiuteenusele. Omavalitsuse hinnangus peab kajastuma, mis tegevusi ja teenuseid ning mis mahus konkreetne laps vajab. Iga raske ja sügava puudega laps ei vaja lapsehoiuteenust.

Lapsehoiuteenus ei tähenda ainult järelevalve vajadust, vaid ka kohustust last hooldada ja arendada. Paraku on meile teada juhtumid, kus puudega lapsele on määratud tugiteenused, ent laps on öösiti üksi kodus, sest vanem töötab öises vahetuses. Lapsehoiuteenuse eesmärk on toetada lapsevanema (eestkostja või lepingu alusel lapse perekonnas hooldaja) toimetulekut või töötamist. Lapsehoiuteenuse eesmärk on pakkuda vanematele lapse hooldamisest vaba aega, et nad saaksid ajutiselt tegeleda teiste tegevustega (töö otsimine, koolitustel osalemine jms).

Lapsehoiuteenuse eest tasub üldiselt lapsevanem, kuigi mõned kohalikud omavalitsused toetavad vanemaid tasumisel. Näiteks makstakse lapsehoiuteenuse hüvitist või tehakse lapsevanemaga teenuse eest tasumist täpsustav leping. Lapsehoiuteenuse rahastamise võimalused on erinevad. Lapsehoidjal peab olema tegevusluba, kui tema teenuse eest tasub riik või kohalik omavalitsus.

Tugiisikuteenus

Sotsiaalhoolekande seaduse kohaselt tuleb KOVil pakkuda tugiisikuteenust kõigile lastele, kellel KOVi töötaja on teinud kindlaks tugiisikuteenuse vajaduse. Teenuse eesmärk on tagada puudega lapsele turvaline ja toetav kasvukeskkond. Teenuse raames määratakse puudega lapsele tugiisik, kes abistab last arendavates tegevustes ja vaba aja veetmisel ning õpetab ja julgustab teda igapäevaelus toime tulema. Tugiisikuteenust osutatakse kooskõlas lapse vajadusega lasteaias, koolis, kodus ja mujal. Tugiisikuteenuse sisu ei ole

sotsiaalhoolekande seaduses reguleeritud, seetõttu sätestab selle kohalik omavalitsus, kes teenust korraldab ja rahastab.

SKA toetab raske ja sügava puudega laste tugisiku teenuse osutamist

Lapsehoiu- ja tugisikuteenust korraldab omavalitsus. SKA toetab vaid raske ja sügava puudega laste tugiteenuseid, tegu on ESFi rahastatud lühiajalise projektiga. Projekt toetab KOVi teenuste osutamisel. Võib eeldada, et raske ja sügava puudega lapsed vajavad teenuseid rohkem kui keskmise puudega või puude raskusastme otsuseta lapsed, seetõttu pakubki riik just neile teenuste saamiseks lisavõimalust. KOVil aga tuleb pakkuda teenuseid kõigile lastele, kes neid vajavad.